

Nr 294.

Av herr **Mosesson m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 18, med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m.

Även om riksdagen i huvudsak skulle bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 18 med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, läser icke den ofta behandlade och brännande frågan om de s. k. samvetsömmas militärtjänst få någon slutgiltig lösning. Det spörsmål, som den kungl. propositionen söker lösa, är alltför omfattande och griper alltför djupt in på personlighetens allra ömtåligaste områden — liksom det berör en för landet vital fråga, om medborgarens plikt att ställa sig till fosterlandets tjänst i farans stund — för att lösningen skulle kunna betraktas såsom fullständig.

Den kungl. propositionen innehåller dock så värdefulla bidrag till ärendets lösning, att den måste hälsas såsom ett framsteg.

Främst i detta avseende är att anteckna, att de samvetsömma kunna få utbildning för viktiga samhällsuppgifter utan vapentjänst, uppgifter som äro oundgängliga och kräva raskt och tränat folk, om landet skulle råka i krig, och dessa vapenfria värnpliktiga bli krigsplacerade i sådana uppgifter.

Att så sker är en förmån för den som önskar det, och det kommer förvisso att hälsas med tillfredsställelse av dem som varit ovissa om sin uppgift vid ett fredsbrott.

Rörande själva principen i fråga om de vapenfria värnpliktiga har föredragande departementschefen dock i den kungl. propositionen gjort vissa uttalanden, som ur samvetsfrihetens synpunkt påkalla erinringar. Vi åsyfta de meningar å sid. 14 f. i den kungl. propositionen, som börja med orden: Den undantagsställning — — — — samt sluta med orden: upptagas till förnyat övervägande. Även andra yttranden av departementschefen ha en kärv ton, som kommer läsaren att förmoda, att den grupp av medborgare det här gäller är icke-önskvärd.

Det är ur samhällets synpunkt lika visst som ur individens av högsta vikt, att samvetet så vitt möjligt är bevaras oförkränkt. Den stat är icke stark, som kränker en lojal medborgares känsla för det rätta, och den hårdhet, som staten ådagalägger mot en oförvitlig medborgare, som ärligt frågar efter vad som är rätt och söker förverkliga vad han tror vara rätt, är ingenting annat än svaghet. För individen förblir samvetet den sista

instansen, och för sin egen skull gör staten rätt och klokt i att respektera den instansen och icke i oträngt mål göra sin makt gällande utöver den.

Statsrådet antyder, att enligt hans mening måste frågan om undantags-tillstånd för de vapenfria upptagas till förnyat övervägande, om deras antal avsevärt ökas. Om staten är en rättsstat och tillförsäkrar en medborgare befrielse från en viss förpliktelse under villkor att han villigt fullgör andra nödvändiga prestationer, så bör ej denna försäkran ledsagas av hotelser. Staten bör ej under vissa förhållanden eller av opportunitets-skäl respektera en ärlig samvetsövertygelse.

Riksdagen bör i sitt svar på den kungl. propositionen uttala såsom sin mening, att det medgivande som statsmakten gör åt de lojala medborgare, som benämnas vapenfria värnpliktiga, är reservationslöst, så vitt de reservationslöst fullgöra vad staten föreskriver dem.

Vad 1941 års sakkunniga angående samvetsömma värnpliktiga föreslagit i sitt betänkande av den 18 mars 1942 har Kungl. Maj:t i huvudsak ansett sig kunna föreslå riksdagen.

Till utskottets övervägande vilja vi överlämna spörsmålet, huruvida den av Kungl. Maj:t föreslagna bestämningen om vad som förstås med vapenfri värnpliktig enligt § 1 är bättre än den bestämning av begreppet, som de sakkunniga föreslagit. Skäl kunna anföras för båda.

Lagen bör ju ej omfatta sådana personer, som förklara sig ej kunna bruka vapen till fosterlandets försvar men som förklara sig redo att bruka sådana för att införa en annan samfundsordning. Men en fråga som ofta och med viss rätt riktas till en samvetsöm är denna: Skulle Ni ej kunna bruka vapen mot en våldsvarkare, som inom landet överföller en svagare människa, om Ni t. ex. vore polis? På en sådan fråga svarar ofta den tillfrågade: Jo, jag skulle då känna mig såsom samhällsmyndighetens organ och skulle kunna göra det, men jag ville ej döda. Enligt den formulering, som Kungl. Maj:t föreslår, skulle en sådan person falla utanför den föreslagna lagstiftningen.

I fråga om tjänstgöringstidens längd för vapenfria värnpliktiga har Kungl. Maj:t frångått vad de sakkunniga föreslagit, utan att enligt vår mening förebringa tillräckliga skäl.

Huru omsorgsfullt man än söker värna sig mot simulation, lär det alltid vara nödvändigt att utöka tjänstgöringstiden för de vapenfria utöver vad som kräves av de vapenövade. Det stora flertalet samvetsömma äro

kända såsom lojala män, och de ha utan knot funnit sig i denna ökning av tjänstgöringstiden, som de funnit vara skälig. Under tider, då statsmakten måste söka lämpliga arbeten för civilarbetarna, ansågos 120 dagars tillägg vara erforderligt och tillräckligt för att avhålla dem som befrielsen från vapentjänst icke var ämnad för. Då det nu föreslås nödvändiga och ansträngande uppgifter för de vapenfria, borde samma tillägg vara nog.

Ännu mera synes oss tillägget i § 3 utöver vad de sakkunniga föreslagit vara obilligt. Det är motiverat allenast, om man vill markera, att den vapenfrie värnpliktige är en medborgare, som bör sättas i särklass. Huru skulle man kunna fritaga samhället från beskyllningen att vilja straffa en samvetsöm man och åsamka bekymmer för hans familj endast för hans åskådnings skull, om det stadgas, att han »så vitt möjligt är» alltid skall tjänstgöra 1/3 längre tid än andra värnpliktiga? I 1940 års proposition nr 109, sid. 11, anföres att chefen för armén föreslagit förlängd tjänstgöring för samvetsömma utöver vad övriga till beredskapstjänst inkallade finge räkna med. Departementschefen säger med avseende härpå: »Att låta samvetsömma redan under fredstid undergå en förlängning motsvarande eventuell krigstjänstgöring för övriga värnpliktiga synes mig icke böra komma i fråga. Denna lösning vore rent godtycklig och skulle kunna sägas innebära en orättvisa för det fall att någon krigstjänstgöring överhuvud icke skulle bli påkallad.»

Vi hemställa alltså,

att § 3 i lagen om vapenfria värnpliktiga måtte erhålla den lydelse, som de sakkunniga enligt Bil. C föreslagit.

Utan direkt yrkande överlämna vi till lagutskottet att överväga, huruvida icke de bättre skälen tala för inrättande av ett försvarsdepartementets värnpliktsråd. Kungl. Maj:t har i propositionen, sid. 42, angivit skälen, varför han icke biträtt de sakkunnigas förslag. Den kostnad, som inrättandet av ett sådant organ skulle innebära, lärer kunna inskränka sig till dagarvoden för ledamöterna i rådet. Kungl. Maj:t föreslår ju en tjänsteman såsom särskild föredragande, och dennes lön utgår ju i varje fall. Men det vore av olika skäl av värde för medborgarna att veta, att frågorna om befrielse från vapentjänst prövades av personer, som av Kungl. Maj:t utsetts för dessa ärendes grundliga och enhetliga beredning. Garantien är större att alla de synpunkter, som böra anläggas på dessa ärenden, komma i fråga, om ett ansvarigt råd har den uppgiften än om den föredragande tjänstemannen skall avgöra om och vilken sakkunskap, som kan befinnas behöflig.

I mindre viktiga ärenden, som avgöras av Kungl. Maj:t, t. ex. nådemålen, sker ju beredningen med stor omsorg, och yttranden inhämtas från många olika håll, innan Kungl. Maj:t fattar sitt beslut.

I den pressdebatt, som förekom efter det de sakkunniga avgivit sitt betänkande, framhölls det såsom en viktig punkt, att där föreslagits ett centralt organ, tillsatt enkom för dessa ärendens beredning.

I fråga om de straffrättsliga spörsmålen har den kungl. propositionen högst avsevärt skärpt vad de sakkunniga föreslagit, och denna ändring påkallar riksdagens särskilda uppmärksamhet. Det synes oss att den motivering, som Kungl. Maj:t givit för sitt förslag, är otillfredsställande. Erfarenheter om att den mildare lagen visat sig ineffektiv hade bort vinnas, innan en så avsevärt strängare lag föreslagits. Den stillsamma reservation, som lagrådet givit, innebär en förväntan, att tillämpningen av lagen skall ske i en humanare anda än lagen kan berättiga till. Tyvärr finnas personer i ledande ställning, som ha föga förståelse för de samvetsömmas synpunkter och frestas att betrakta dem såsom hart när asociala individer. Är detta fallet, bedömes lätt en lindrig förseelse, t. ex. försenad ankomst, svårare än som rätteligen bort ske.

Medan de sakkunniga föreslagit, att dagsböter skola betraktas såsom det normala straffet för mindre förseelser och fängelsestraff ådömas i svårare fall, föreslår propositionen omvänd ordning och har t. o. m. i § 2 och § 3 föreslagit straffarbete upp till ett år.

Vill riksdagen antaga vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om vad som bör betraktas såsom regel, fängelse först och i lindrigare fall böter, borde åtminstone sista momentet i § 2 utslutas och vad som står i § 3 »om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse som ringa» utgå.

Av skäl som anförts hemställa vi dock,

att riksdagen måtte antaga den lydelse, som de sakkunnigas förslag till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga innehåller i §§ 2 och 3.

Stockholm den 10 febr. 1943.

Gust. Mosesson.

O. E. Sandberg.

Andreas Nilsson.

I motionens syfte instämmer

R. Barnekow.
